

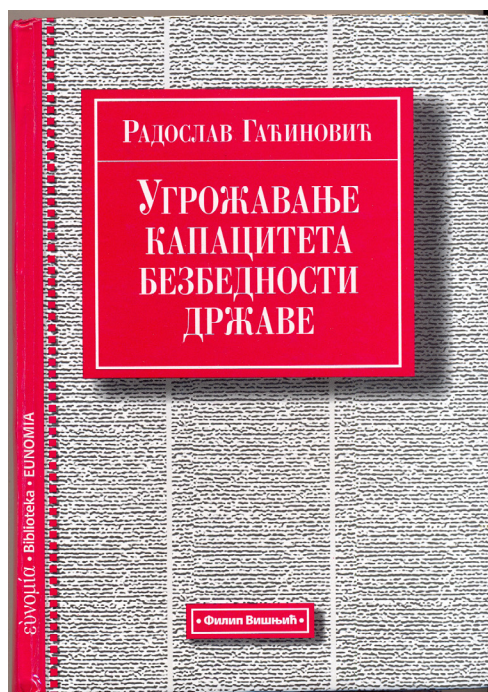
УДК:
327.56::351.88(049.3)

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXV) XII, vol=38
Бр. 4 / 2013.
стр. 259-264.

*Младен Лишанин**

УГРОЖАВАЊЕ КАПАЦИТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

Приказ књиге: Радослав Габиновић,
Угрожавање капацитета безбедности државе,
Филип Вишњић, Београд, 2013, 372 стр.

* Институт за политичке студије, Београд

Наука о безбедности је деценијама била углавном изван фокуса већине истраживача из области друштвених наука у нашој земљи. Уколико се изузму поједини сегменти студија из области међународних односа који су се тицали безбедносних питања у међународним односима или уџбеничка литература са високих војних и полицијских школа, која се углавном бавила различитим аспектима националне безбедности, тек ће прва деценија двадесетпрвог века донети прве монографске студије из области неуке о безбедности. Треба поменути пре свега „Науку о безбедности“ Драгана Р. Симића из 2003. године, као и коауторску студију Љубомира Стајића и Радослава Гаћиновића „Увод у студије безбедности“ из 2007. године.

Радослав Гаћиновић, научни саветник у београдском Институту за политичке студије, један је од аутора заслужних за афирмацију безбедносних студија у Србији. Познат је пре свега као аутор и уредник великог броја књига, чланака и зборника о тероризму и проблему Косова и Метохије а његове студије „Безбедносна функција државе“ (Институт за политичке студије, 2012.) и најновија, „Угрожавање безбедносних капацитета државе“, представљају значајан допринос корпусу дела из области науке о безбедности објављених на српском језику.

Као централну тачку свог истраживачког подухвата, али и као неку врсту моралног подстицаја за објављивање књиге „Угрожавање безбедносних капацитета државе“, Гаћиновић наводи жељу „да се макар скрене пажња моћним државама и наднационалним организацијама на многе недужне жртве као резултат континуираног угрожавања безбедности малих држава и народа, првенствено од стране великих и моћних држава“ (стр. 9). У томе се састоји друштвени значај овог истраживања. Научни значај ваља тражити у пружању „доприноса науци у раном препознавању свих облика угрожавања безбедности на глобалном нивоу уопште“ (исто). Већ ове реченице из ауторових уводних разматрања упућују на неке опште карактеристике његовог истраживачког приступа. Најпре, тај приступ је превасходно државоцентричан јер говори пре свега о угрожавању безбедности неких држава од стране других. Међутим, иде и даље од тога, односећи се, како смо видели, на „све облике угрожавања безбедности на глобалном нивоу уопште“, што имплицира да у фокусу има и друге појмове безбедности осим класичне, националне – у суштини војне – безбедности.

„Предмет и суштину“ појма безбедности, аутор одређује као „стање заштићености личности, друштва, државе; стање заштићености животних интереса; стање заштићености националних интереса; показатељ о стању система у односу на неповољна дејства“ (стр. 12). Безбедност се, дакле, схвата као *стање*, али истовремено и *активистички*, када је реч о показатељима стања система у односу на неповољна дејства. Ова неповољна дејства јављају се као угрожавање безбедности, које аутор одређује као „сваку врсту друштвене, природне и техничке опасности којом се угрожавају идентитет, слобода, имовина или здравље људи, као и територијални интегритет и суверенитет и уставни поредак и право државе, народа, нација или друштвених група и појединаца“ (стр. 16). Из оваквог одређења појма угрожавања безбедности даље проистичу ауторови ставови о самом концепту безбедности. Упркос својој несумњивој традиционалистичкој, волтовској провинцијенцији (где се безбедност посматра превасходно у односу на појмове моћи, и посебно, војне моћи), Гађиновић препознаје и прихвата постхладноратовске концепте проширивања и продубљивања појма безбедности. Проширивање безбедности подразумева укључивање у анализу ширег спектра претњи државној безбедности него што су то традиционалне, војне претње и препознавање економских, еколошких и социјалних претњи као једнако значајних, ако не и значајнијих. Са друге стране, концепт продубљивања безбедности односи се на питање референтних објеката безбедности, односно на питање чија безбедност се угрожава/штити. Овај концепт подразумева промену разумевања референтног објекта од државе ка индивидуалном са једне и структуралном нивоу са друге стране.

Гађиновић тако примећује да, иако је „историјски одлучујући елемент у поимању безбедности била војна сила“, у савременом добу „невојни фактори угрожавања безбедности заузимају све значајније место, а извор моћи државе помера се са строго војних фактора и њених пратећих елемената ка технологији, образовању људског потенцијала и контроли тржишта“ (стр. 61). Аутор на овај начин експлицитно прихвата концепт проширења безбедности. Прихватање концепта продубљивања безбедности такође је недвосмислено: „Безбедност постаје вишестепена, јер пажња је сада усмерена не само у државу, већ и у појединца, али исто тако и на целокупну планету“ (стр. 56). Ултимативни отклон од реалистичких – традиционалистичких – назора, Гађиновић чини прихвата-

јући главну хипотезу теорије еманципације Кена Бута и Николаса Вилера, устврдивши да „постојану безбедност могу достићи само они људи и групе који је не ускраћују другима“ (стр. 54). Безбедност се, при томе, посматра као инструментална вредност, која „само омогућава многе вредности“ (стр. 49).

Из свега наведеног проистиче ауторово широко, али истовремено конкретно одређење појма угрожавања као „друштвених појава или понашања насталих деловањем човека (појединачно или групно), природе или техничких система у дужем периоду које су значајног обима, при чему настају или могу настати штетне последице по интегритет човека, његову слободу и имовину, као и по интегритет и суверенитет државе и њених институција“. То је, дакле, „свака врста друштвене, природне и техничке опасности којом се угрожавају интегритет, слобода, имовина или здравље људи, као и територијални интегритет и суверенитет и уставни поредак и право државе, народа, нација или друштвених група и појединачна“ (стр. 72).

Целокупни Гађиновићев образац излагања проучаване проблематике почива на тим основама. Након што је одредио појам угрожавања безбедности, он идентификује изворе безбедности и класификује их на основу различитих критеријума, попут активности, константности или времена настанка (стр. 74). Најзначајнија подела је она направљена према пореклу извора угрожавања безбедности, на природне, техничко-технолошке и друштвене изворе.

У оквиру природних извора угрожавања безбедности, аутор посебно издваја три: климу, територију и географски положај земље (стр. 77). Утицај природе на безбедност, поготово у смислу угрожавања, огледа се превасходно кроз појаву елементарних непогода (земљотреса, поплава, снежних наноса, одрона, клизишта и „других непогода ширих размера које угрожавају животе људи и материјална добра“ (стр. 87). У овом одељку аутор говори и о животној средини и начинима њеног угрожавања (стр. 85-86.), мада остаје питање да ли је у овом случају реч о природним изворима угрожавања безбедности или је реч о повратној спреси услед дејстава техничко-технолошких или друштвених фактора.

Под техничко-технолошким изворима угрожавања безбедности аутор подразумева „постојање и развијеност техничко-технолошких постројења носилаца угрожавања живота људи, њиховог здравља и животне средине“ (стр. 106). Акценат се ставља на ну-

клеарну енергију, радијацију, јонизујућа зрачења и поремећаје у деловању сложених технолошко-индустријских система, мада би се овој групи могло додати и савремено конвенционално, дакле не-нуклеарно а напредно, високотехнолошко оружје.

Друштвени извори угрожавања безбедности су окупирали ауторову истраживачку пажњу у највећој мери. Ова група извора представља последњи елемент у његовој конструкцији категоријалног система за научно проучавање облика угрожавања безбедности државе. Аутор јој приступа са становишта система безбедности, придајући посебан значај предвиђању и безбедносним проценама будућих извора угрожавања безбедности, схваћених, у најширем смислу, у контексту друштвених сукоба. У Гафиновићевој анализи реч је о широком спектру друштвених извора, од оних најнижег интензитета, попут супкултурних или религијски подстакнутих фактора, до оних драстичних, попут геноцида или апартхејда (стр. 113).

У централном и најобимнијем одељку књиге, Гафиновић класификује и анализира конкретне облике угрожавања безбедности државе. Он, најпре, врши основну класификацију облика угрожавања безбедности у односу на два кључна критеријума. Први критеријум јесте критеријум средстава, која могу бити оружана и неоружана. Према томе, угрожавање безбедности се „остварује кроз оружане и неоружане облике“ (стр. 135). Други критеријум је критеријум места настанка, тј. географског порекла. У односу на овај критеријум, „појаве или делатности угрожавања могу се поделити на оне које су организоване, усмерене и долазе споља (изван територије земље) и оне чији се основни узроци и носиоци налазе унутар земље“ (стр. 137). Дакле, друга подела облика угрожавања безбедности била би она на спољне и унутрашње. Укрштањем ових критеријума, добија се коначна четворочлана класификација облика угрожавања безбедности државе: унутрашњи оружани, унутрашњи неоружани, спољни оружани и спољни неоружани облици. Ваља додати да, у погледу другог критеријума класификације, савремено доба доноси значајан број изузетака, односно хибридних, транснационалних облика. Аутор то и признаје, али чињеница постојања ове врсте изузетака ни на који начин не умањује аналитичку употребљивост његове поставке.

У чланку овог обима није могуће детаљно изложити комплетну Гафиновићеву анализу сваког од укупно деветнаест обрађених

појединачних облика угрожавања безбедности државе. Мора се, међутим, поново нагласити његов интердисциплинарни и холистички приступ: иако је држава централни референтни објекат безбедности у овом истраживању, у овој поставци су присутни бројни елементи продубљеног концепта безбедности. Такође, концепт је проширен померањем од искључиво војних безбедносних изазова, ризика и претњи ка невојним, били они природног, техничко-технолошког или друштвеног порекла. Језиком Копенхашке школе безбедности (Базан, Вејвер, де Вилде), покривено је и обрађено свих пет сектора безбедности: војни, политички, економски, социјетални и еколошки, кроз облике угрожавања безбедности државе који се протежу од природних катастрофа и епидемија, преко тероризма, оружаних побуна и субверзија, све до оружаних агресија и војних инвазија.

Упркос одређеном броју успешних и значајних књига и чланака из области безбедносних студија, нарочито у најновијем периоду, ова научна дисциплина је у Србији још увек у повоју. Књиге попут „Угрожавања капацитета безбедности државе“ и аутори попут Радослава Гађиновића чине значајне помаке у погледу развоја дисциплине и њене популаризације. Не би било неоправдано очекивати и будућа издања ове књиге која би, у перспективи, могла да достигне уџбенички карактер и статус.